

УДК 378.015.3-159.923

DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-2\(215\)-103-111](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-2(215)-103-111)**Кучер Світлана Леонідівна**

докторка педагогічних наук, доцентка,
професорка кафедри педагогіки,
Криворізький державний педагогічний університет, Україна
Svitlana Kucher,

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor;
Professor at the Department of Pedagogy,
Kryvyi Rih State Pedagogical University, Ukraine

E-mail: kucher@kdpu.edu.ua**ORCID iD:** <https://orcid.org/0000-0003-0662-9777>

ІДЕЙНА ОСНОВА ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНОЇ СВІДОМОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МИСТЕЦТВА У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

A Розглядається проблема формування однієї з ключових навичок майбутніх педагогів мистецької освітньої галузі – культурної свідомості. Оскільки майбутні вчителі образотворчого і музичного мистецтва навчаються за різними програмами, наголошується на важливості єдності таких професійних компетентностей, як-от: культурної обізнаності, здатності виховувати у здобувачів освіти повагу до національних, історичних, культурних цінностей України, дбайливе ставлення до історико-культурного надбання України тощо. У статті розкривається зміст і принципи, які будуть сприяти формуванню культурних компетентностей майбутніх учителів мистецтва. Представлено бачення щодо впровадження ідей українських митців як основи формування культурної свідомості фахівців у процесі вивчення педагогічних дисциплін.

Ключові слова: культурна свідомість майбутніх учителів мистецтва; українська культурна самоідентифікація; мистецька педагогіка; професійно-педагогічна підготовка вчителів мистецтва; ідеї митців українського авангардизму першої половини ХХ ст.; культурна обізнаність і самовираження

IDEOLOGICAL BASIS FOR THE FORMATION OF FUTURE ART TEACHERS' CULTURAL AWARENESS IN THE PROFESSIONAL AND PEDAGOGICAL TRAINING

S The problem of the formation of one of the key skills of future teachers in the field of art education - cultural awareness – is considered. Since future teachers of fine arts and music study under different programs, the importance of the unity of such professional competences as: cultural awareness, the ability to educate students to respect the national, historical, and cultural values of Ukraine, and a careful attitude to the historical and cultural Ukraine heritage etc. is emphasized. Cultural awareness and expressiveness is a leading competence specifically for an art teacher, on which he works both in his own formation and in preparation for its formation in the students of the educational institution. Since cultural consciousness and self-expression require the creation conditions for the combination of art forms, the knowledge of cultural heritage in an active creative process and the professional and pedagogical training of an art teacher requires a certain semantic reorientation from academicism and realism to the celebration of the diversity of modern art. This article reveals what content and principles that will contribute to the formation of cultural competences of future art teachers. The vision of implementing the ideas of Ukrainian artists as a basis for the formation of the cultural consciousness of specialists in the process of studying pedagogical disciplines is presented. The formation of a teacher's cultural consciousness on the basis of art should, first of all, give freedom of self-expression, encourage a creative rethinking of artistic heritage (especially Ukrainian) and joint creation with students of new ways of exalting the values of national culture.

Keywords: future art teachers cultural awareness; Ukrainian cultural self-identification; art pedagogy; art teachers professional and pedagogical training; ideas of Ukrainian avant-garde artists of the first half of the 20th century; cultural awareness and expression competence

Актуальність проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими практичними завданнями. Серед усіх педагогічних професій учителів мистецтва вирізняє специфічний профіль професійних компетентностей.

Очевидно, що разом із провідними професійними компетентностями вчителя (педагогічними, комунікативними, організаційно-управлінськими тощо) набувають усе більшого значення загальні – громадянська, соціальна, лідерська,

підприємницька, серед яких визначною для фахівця з мистецтва є культурна. Позаяк загальні (ключові) компетентності в українській освіті узгоджені із загальноєвропейськими, вимоги до їх формування окреслені в європейській освітній політиці різними документами. У схваленій Європейським парламентом і Радою Європейського Союзу Рамці ключових компетентностей для навчання впродовж життя (2018) однією з восьми основних є «культурна обізнаність і виразність» [20]. Визнаючи провідне значення компетентності у культурній обізнаності й самовираженні, європейська спільнота привертає увагу освітян до знань, навичок і цінностей, які становлять сутність культурної свідомості. Згідно із Законом України «Про освіту» до обов'язків учителя відноситься «виховувати у здобувачів освіти повагу до державної мови та державних символів України, національних, історичних, культурних цінностей України, дбайливе ставлення до історико-культурного надбання України та навколишнього природного середовища» [14]. Тож учитель сам має володіти цією компетентністю, аби бути спроможним формувати її в учнів.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій.

Загальні питання щодо становлення духовної культури особистості шляхом мистецької освіти вивчали Г. Падалка, О. Рудницька, Г. Шевченко, О. Шрамко та ін. [8; 10; 17; 19]. Теоретико-методологічні засади підготовки вчителя мистецтва вирішуються у наукових роботах різної тематики: її аксіологічне підґрунтя на сучасному етапі (А. Козир); сучасні вимоги до вчителя мистецтва (Н. Лупак); концепція образотворчої підготовки студентів мистецьких спеціальностей (М. Пічкур); методологічні принципи підготовки фахівців мистецьких дисциплін (О. Пономарьова) тощо [5; 6; 11; 12].

Попри те, що українська освіта нині прийняла як обов'язкові результати навчання ключові компетентності, теоретичні й практичні питання формування культурної свідомості та обізнаності й досі не знайшли достатнього розкриття у вітчизняній науковій літературі. За останні роки деякі теми щодо структури, характеристик культурної компетентності як ключової навички піднімаються у дослідженнях Б. Андрейчика, І. Варнавської, І. Гриценко, О. Малихіна, О. Черемісіна, Т. Чжоу. Культуру як поле для розвитку національної свідомості,

ключових навичок сучасності в освіті розглядали О. Надибська, О. Отич, І. Субашкевич та ін. [6; 7; 9; 16; 17; 22].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Не зважаючи на достатню кількість досліджень мистецької педагогіки, невирішеним виглядає питання професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів мистецтва для закладів загальної середньої освіти, де викладається інтегрований курс мистецтва. На наш погляд, у вітчизняній освіті помітні суперечності, пов'язані з підготовкою вчителя мистецтва, зокрема: недостатня підготовка до викладання інтегрованого курсу «Мистецтво» у базовій школі пов'язана із окремими програмами для спеціалізацій із образотворчого і музичного мистецтва; у змісті освітніх програм приділяється незначна увага питанням формування загальних культурних компетентностей і зв'язку національної культури із світовою; нечітко артикульовані основні ідеї і принципи розвитку культурних компетентностей на національній основі. Крім того, бакалаври середньої освіти можуть працювати у музичних або художніх школах, займатися індивідуальною мистецькою діяльністю, для чого потрібне концептуальне розуміння перспектив розвитку українського мистецтва і культури загалом. Невирішену проблему бачимо в тому, що українське мистецтво в школі подається (і сприймається) як музейна старовина, яку треба знати і шанувати, але вона ніяк «не вписується» у сучасний контекст. Не можна применшити значення творчості видатних класиків українського музичного, театрального, образотворчого та інших видів мистецтв, однак найближчою ідейною основою для розвитку кожного як творчої індивідуальності та усвідомленого агента національної культури вважаємо сучасні стилі мистецтва, починаючи з українського модернізму та авангардизму.

Мета статті: сформулювати основні принципи та засади змісту професійно-педагогічної підготовки, що можуть послугувати ідейною основою у процесі формування культурної свідомості майбутніх учителів мистецтва. Упровадження ідей українських митців першої половини ХХ століття щодо розвитку питоми українського мистецтва, методів творчості в органічній єдності з національними традиціями та культурним кодом має стати провідною ідеєю художньої освіти на усіх рівнях.

Викладення основного матеріалу.

Компетентність у культурній обізнаності та самовираженні передбачає розуміння та повагу до того, як ідеї та значення творчо виражаються та передаються в різних культурах і через низку мистецтв та інших культурних форм. Це включає в себе участь у розумінні, розвитку та вираженні власних ідей і відчуття місця чи ролі в суспільстві різними способами та контекстами [20]. З означеного зрозуміло, що обізнаність у складі культурної компетенції стосується всіх видів мистецтва, їх способів сприйняття та формування світу. Навички, що містяться в культурній компетентності, передбачають активність у цих видах мистецтва та інших культурних формах (текстів, театру, кіно, танців, ігор, мистецтва та дизайну, музики, ритуалів й архітектури, а також гібридних форм), а не пасивне споглядання.

Мистецтво як навчальний предмет у загальній освіті має основне завдання – формування культурних компетентностей здобувачів.

Г. Шевченко підкреслює, що окультурення – це є олюднення особистості, здатної жити в людському суспільстві. Зазначається, що виховання культури покладено на гуманітарні науки, насамперед – мистецтво, яке «має навчити людей культивувати Добре, Прекрасне, сприяти формуванню найвищих людських ідеалів, прагненню до творчості, що дозволить виховати в майбутньому зі студента справжню Людину Культури». Відмічено дуже важливі аспекти, що мають практикуватися в мистецькій освіті: студенти мають можливість «саморефлексувати», «бути самим собою», «пізнавати себе», «говорити про себе» [17].

Реалізація соціалізації, як однієї з найважливіших функцій мистецької освіти, на думку О. Шрамко, сприяє заглибленню особистості в певний культурний контекст, з якого художнє пізнання допомагає дістати власні уявлення, цінності й ідеали, правила життя, способи дій [19].

Українські дослідники І. Варна夫ська, О. Черемісін дають визначення «культурної компетентності як інтегральної якості особистості, що виявляється у загальній здатності й готовності людини до різноманітної творчої діяльності, соціально орієнтує здобувача вищої освіти на самостійну й успішну життєдіяльність [2].

Говорячи про забезпечення освітою культурного розвитку держави, має сенс зосередитися на національних особливостях і нинішньому стані мистецької педагогіки, художньої культури та їхньої спільної платформи в освіті України. Розмірковуючи над методами досягнення гуманістичності та унікальності українського освітнього проекту ХХІ ст., В. Дулгер, О. Надібська найважливішим його складником вважають виразну світоглядну гуманістичну спрямованість незалежно від характеру, сфери й способів реалізації наукового знання [3, с. 294]. Науковці підкреслюють важливість принципу свободи в освіті. Освітні проекти в такому сенсі є не лише чинником виховання нових поколінь, а й чинником якісної зміни соціального стану в суспільстві, стану, який нині позначається глибинними зрушеннями в техногенній сфері [там само, с. 296].

Оцінюючи програмні державні документи щодо національної культури, О. Надібська зазначає певні суперечності, а саме: проголошені сакральність і необхідність відродження національно-культурного відродження на практиці слабо формують колективну думку і конструктивну силу, яка б спромоглася захистити культуру в умовах вільного ринку. Авторка зазначає, що інтелігенція ідеологічно експлуатує лише консервативний зміст ідеї національно-культурного відродження за рахунок обмеження демократичної відкритості суспільства. В умовах динамічного розвитку світового соціокультурного процесу надання переваги заходам, спрямованих виключно на відродження нашої культури є й надалі буде нагадувати спроби реанімувати безнадійно хворого. Сьогодні українська культурна еліта повинна зосередити свою увагу та зусилля, що значно важливіше, на проблемах, вирішення яких допоможе подолати хронічне відставання нашої культури від розвиненіших, дасть змогу конкурувати з ними в тих багатьох сферах сучасного суспільного життя, де її присутність є майже непомітною. Потрібно пам'ятати, що зневага у пересічній людини до власної культури з'являється не з причини відсутності патріотизму, а головним чином через те, що вона виявляється не в змозі задовольнити її культурні запити, духовно, та й матеріально, збагачувати її [7]. Прикро усвідомлювати, що ці питання й донині викликають суперечності в суспільстві.

Осмилення необхідності модернізації змісту мистецької освіти сучасними науковцями чітко сформульоване Г. Падалкою через критичні питання: Чи ж варто й далі не зважати на розмаїття художнього життя сьогодення, та плюралізм смакових уподобань сучасної молоді при визначенні шляхів розвитку мистецької освіти? Яким чином спрямувати педагогічний процес, аби найповніше відтворити в змісті мистецької освіти широку палітру художніх напрямів, стилів, жанрів? Як навчити учнів відокремлювати істинне, по-справжньому цінне в різних течіях мистецтва від псевдохудожніх підробок, кітчу та імітації? [10].

Основний предмет викладання як для вчителя образотворчого, так і музичного мистецтва тепер – інтегрований курс мистецтва в школі. Учителю мистецтва необхідно охоплювати широкий спектр освітніх блоків і мати одночасно компетентність у музичному мистецтві; візуальних мистецтвах (образотворче мистецтво, мистецтво архітектури, декоративно-ужиткове мистецтво, дизайн тощо); синтетичних мистецтвах (театр, хореографія, екранні мистецтва, цирк, сучасні видовищні форми тощо).

За умов, коли основний зміст освітніх програм підготовки фахівця з мистецької освіти спрямований на забезпечення спеціалізації (музичне або образотворче мистецтво), виникає певний пробіл в опануванні решти видів мистецтва, який потрібно компенсувати. Підтвердженням тому вважаємо авторитетну думку Г. Падалки: «педагогіка мистецтва не має поки що в своєму розпорядженні науково обґрунтованих відповідей на те, яким чином спрямувати процес проведення художніх аналогій між фаховою підготовкою в основному виді мистецтва і художніми образами з інших видів мистецтва, щоб досягти очікуваного педагогічного ефекту» [там само, с. 34]. Вважаємо, що у підготовці вчителя мистецтва необхідно створити запит на отримання компетентностей у різних видах і жанрах мистецтва засобами неформальної та інформальної освіти, результати якої будуть зараховані належним чином.

Характеризуючи вимоги до сучасного вчителя мистецтва, покликаного працювати в умовах Нової української школи, Н. Лупак називає серед інших, зокрема, сформованість художньо-естетичного світогляду і професійно-художнього мислення вчителя, тобто знань і умінь сприймати,

перетворювати, зберігати та використовувати художню інформацію, мотивація до неперервного розвитку й саморозвитку [6].

Окреслюючи аксіологічні орієнтири у фаховій підготовці студентів факультетів мистецтв, А. Козир та Н. Дуб'юк в основі них вбачають цінності, пов'язані з утвердженням своєї ролі і значення в соціальному та професійному середовищі; підвищення престижу професії вчителя мистецтва; створення сприятливих можливостей для сугестивно-особистісного впливу на духовний розвиток учнів засобами свого предмету тощо [5, с. 12].

О. Пономарьова підкреслює першочерговість підвищення відповідальності майбутніх митців на засадах гуманноцентричності, кардоцентричності, особистісно-відповідального відношення до виконання громадянських, суспільно-патріотичних і професійно-мистецьких обов'язків, спрямованих на розвиток духовності суспільства, на примноження мистецько-культурних надбань нашої держави. У підготовці педагога-художника варто мати на увазі: «як складна форма пізнання світу, мистецтво, завдяки творам мистецтва, художньо-творчої, виконавської діяльності, створює, зберігає, транслює, акумулює світові, суспільнокультурні, загальнолюдські, національні, етнічні цінності. Складність процесів сучасного культурно-мистецького простору визначається самоорганізацією даної системи, нелінійністю і непередбачуваністю її розвитку. Враховуючи модерністичний і постмодерністичний досвід мистецької практики, наголосимо, що у процесі професійної підготовки фахівців мистецьких спеціальностей особливого значення набуває аксіологічний і герменевтичний підходи» [12, с. 55].

Тож, обсяг підготовки викладачів мистецтва, що виходить за межі «класичного мистецтва», має пропорційно збільшуватися.

Якщо брати за основу підготовки педагога художника стиль мистецтва, то яка стилістична основа у сучасної мистецької освіти? Г. Падалка вважає принципово важливим для розвитку педагогіки мистецтва розв'язання таких проблем: активізації інтуїтивних чинників творчого вирішення художніх завдань учнями; визначення засад оцінювання художніх здобутків учнів у різних видах мистецтва; питання раннього виявлення, навчання і розвитку художньо обдарованих дітей

і підготовки педагогічних кадрів, спроможних втілювати у практику мистецької освіти виклики сучасності у галузі культури, а також аналіз історичних витоків становлення мистецької освіти [10].

На основі огляду творчих робіт студентів мистецьких факультетів, які доступні на сайтах університетів та академій України, зокрема, з образотворчого мистецтва, можна зробити загальний висновок, що основу більшості творів складає класичне мистецтво – реалізм, частково імпресіонізм, конструктивізм і модернізм. Очевидно, що не всі стилі мистецтва, які саме розвивалися у культурі протягом XX–XXI століть (експресіонізм, авангардизм, абстрактне мистецтво, поп-арт тощо), стають основою творчих пошуків молодих художників-педагогів. Ще один аспект, який з'ясувався у бесідах зі студентами – розуміння і цінування «сучасного» мистецтва проявляють не більше 20% здобувачів, а решта проявляють байдужість або засуджують ідеї сучасного мистецтва.

Мистецькі течії, що з'явилися у першій половині XX ст., засобами виразності (прагнення до типізації, підвищеної експресії, створення унікальних символів, лаконічних пластичних форм, завдання створити «самостійний живописний (образотворчий) факт», сконструювати «нову реальність») намагалися передати динаміку світосприйняття самого художника, його протиріччя [15, с. 140]. Можливо тому сучасне мистецтво важке для розуміння непередготовленого глядача. В інтегрованому курсі мистецтва мають обговорюватися питання і помилкові твердження, які ставлять не тільки учні, а й дорослі щодо сучасного мистецтва, наприклад: «сучасне мистецтво – не мистецтво взагалі», «так кожен намалює», «це некрасиво, погано, недомальовано», «картина схожа на купу сміття» тощо. Обговорення творів сучасного мистецтва через такі питання має відкривати учням доступні для їхнього віку знання щодо філософсько-світоглядних основ культури нашого часу.

Професійна підготовка педагога-художника в університетах України здійснюється в парадигмі академічного мистецтва. Певна частина освітніх програм відводиться вивченню декоративного мистецтва, як засобу вивчення композиції, кольору, народного мистецтва тощо. Однак у порівнянні з концептуальними засадами зарубіжної мистецької

освіти недостатньо вшановується сучасне мистецтво, його можливості у самореалізації особистості через творчість. Це знижує творчий потенціал освітнього процесу з мистецтва, позбавляє його новизни. Як наголошують Н. Білик та М. Старовойтова, «професійна діяльність педагога неповноцінна, якщо вона будується тільки як відтворення одного разу засвоєних методів роботи, якщо в ній не використовуються об'єктивно існуючі можливості для досягнення вищих результатів освіти» [1, с. 7].

Оскільки засади формування ключової компетентності «культурна свідомість і виразність» сформульовані в Європі, то нас цікавить, на якому змісті, які принципи і стилі закладаються в основу формування культурної компетентності в закордонній мистецькій освіті. Академічний рисунок і живопис у мистецьких закладах може бути лише базою у підготовці художника, з якої має вирости індивідуальний осмислений стиль, свободу для якого представляє якраз розмаїття сучасного мистецтва. Такими ж є засади підготовки глядача – широкого кола людей, обізнаних у мистецтві, що цінують прояви сучасної культури через бачення майстра. Так, наприклад, у Коледжі університету Південної Данії (University College South Denmark) при вступі для отримання ступеня бакалавра образотворчого мистецтва складають вступні екзамени з культурного розуміння.

На наш погляд, культурне розмаїття, емоційний та емпатичний розвиток, комунікація ідей від творця до глядача різними способами (засобами традиційних і гібридних форм мистецтва), власна культурна ідентичність і розвиток культурної спадщини не може бути повноцінно формуватися без опанування сучасного мистецтва, яскраві течії в якому відкрив авангардизм. Творча основа авангардного мистецтва має ідеалістичне спрямування та ірраціональну, інтуїтивну, алегорично-символічну природу творчості [15, с. 38]. Суспільно-історичні зміни, яких зазнавало людство у XX ст., відобразилися у мистецтві через нові виражальні засоби і прийоми, намагання відтворити внутрішній світ через нові, непередметні символи [там само, с. 39–40].

Свобода самовираження і варіативність течій мистецтва першої половини XX ст. породжувала особистість «мультиінструментального» художника, який шукав способи передавання креативної ідеї у різних видах і жанрах мистецтва. Звертаючись

до історії мистецтва і мистецької освіти, можна знайти численні свідчення інтеграції мистецтв в індивідуальній творчості художників. Звісно, серед перших тут могли бути названі П. Пікассо та С. Далі. Але цінним для української культури є вивчення діяльності когорти українських митців у першій половині минулого століття, які творили український авангардизм у контексті світового стилю. Досить багато митців проявили себе декількох видах візуальних (та інших) мистецтв: К. Малевич спільно із Н. Давидовою розробляли нове моделювання одягу, його ескізи використовувалися для створення художніх тканин, вишивок; О. Розанова створювала супрематичні орнаменти для друку тканин; С. Делоне відома не лише живописом, а й розписом тканин і дизайном одягу; творчість В. Татліна дуже близька до діяльності дизайнерів, окрім того, він співав думи і майстрував бандури; художники О. Богомазов, В. Єрмілов, А. Петрицький, О. Хвостенко-Хвостов та ін. оформлювали міські свята, В. Єрмілов створював шрифти, обкладинки журналів, вітрини, виставкові павільйони та громадські споруди; акторська кар'єра М. Бурачека передувала його заняттю живописом [13; 15; 18].

Особливої уваги у процесі професійної підготовки вчителя мистецтва заслуговують суспільно-громадянська активність авангардистів та утворення ними незалежних професійних об'єднань, приватних художніх закладів.

Особливі риси зображальності, що характерні для українського образотворчого мистецтва, специфічність виявлення в художніх творах національного образу мислення, світосприйняття, ментальності народу [8, с. 147] дійсно є предметом вивчення у професійній підготовці майбутніх учителів мистецтва. Дехто пропонує шукати цей національний образ мислення у графіці Т. Шевченка, у дерев'яних церквах і парсунах. Але є й інші свідчення різноманітності й широти світосприйняття й ментальності української душі – твори художників-самоучок, святкові обряди і дійства, мелодика співу – вони віддалені від гармоній класичного мистецтва, але так яскраво і щиро демонструють самобутню красу національного світобачення. Вивчаючи ідеї і творчі знахідки українських художників-авангардистів початку ХХ ст., майбутні вчителі мистецтва можуть знайти основу для плідного поєднання професійного і примітивного народного мистецтва.

Як висловилося Т. Кара-Васильєва, увага авангардистів до народної селянської творчості була програмною і сприяла інтенсивнішому оновленню пластичної мови, демократичній спрямованості, формувала специфічну мову супрематизму, його «лексики» [4]. Майстерні О. Екстер, де експериментували з вивченням і переосмисленням у сучасному руслі народного українського мистецтва, прославила творчість В. Болсунової, Є. Прибильської, Г. Собачко, Г. Цибульової, які працювали на Полтавщині.

У формуванні культурної свідомості питання національно-культурної самоідентифікації на основі ідей українського авангардизму може вирішуватися завдяки прикладу визначних художників початку ХХ ст. – Д. Бурлюка, братів Кричевських, К. Малевича (які власне засвідчували свою українську ідентичність) та інших митців, які у своїй творчості демонстрували вплив українського (зокрема народного, примітивного) мистецтва.

Результати дослідження. Культурна свідомість і виразність специфічно для вчителя мистецтва є провідною компетентністю, над якою він працює як у власному становленні, так і готуючись до формування її у здобувачів закладу освіти. Оскільки культурна свідомість і самовираження вимагають створення умов для поєднання видів мистецтва, пізнання культурної спадщини в активному творчому процесі, то професійно-педагогічна підготовка вчителя мистецтва потребує певного смислового переорієнтування від академізму та реалізму до святкування різноманітності сучасного мистецтва. Наше переконання полягає в тому, що формування культурної свідомості вчителя на основі мистецтва повинно насамперед дати свободу самовираження, спонукати до творчого переосмислення мистецької спадщини (особливо української) та спільного з учнями творення нових способів піднесення цінностей національної культури.

Учитель повинен використовувати широку стильову основу сучасної мистецько-педагогічної освіти. Українська мистецька педагогіка має ясно сформулювати спільне бачення векторів розвитку українського мистецтва від академії мистецтв до художніх шкіл і студій. Ідейна основа повинна знайти своє втілення в практиці мистецько-педагогічної освіти через зміст, методи і технології викладання.

Серед основних ідей формування культурної свідомості майбутніх учителів мистецтва ми виділяємо такі:

– активність здобувача у творчому осмисленні (переосмисленні) історії українського мистецтва (професійного і народного), культури в цілому;

– вивчення спадщини українських художників, музикантів, артистів через призму їхньої ролі в розвитку питома української культури;

– використання модерного підходу замість консерватизму у відродженні національної культури, тобто представлення української культурної спадщини через індивідуальну творчість сучасної людини, так щоб це було цікаво молоді, було модно, альтернативно;

– гуманістична спрямованість освіти і усвідомлення першооснови в освіті – особистості, її глибинних процесів і самовираження.

Висновки. З переходом української школи до концептуальних оновлень змінюється і комплекс загальних і професійних компетентностей учителя. Підготовка майбутніх учителів мистецтва нині стикається з протиріччями, пов'язаними із освітньою кваліфікацією, що є вужчою за потреби професійної практики.

Не применшуючи значущість інших загальних компетентностей, вважаємо, що культурна обізнаність, свідомість, здатність до самовираження має бути сильною рисою вчителя мистецтва. Завдяки професійній заглибленості у культурний контекст, учитель на заняттях із мистецької освітньої галузі може закладати основи збереження, розвитку і творення національної культури. Таке завдання особливо важливе нині, в часи російсько-української війни. У цьому ідейною основою стануть здобутки українських митців першої половини ХХ ст., які ввійшли до авангарду українського мистецтва, багато в чому визначивши принципи розвитку індивідуальної творчої свободи у тісному зв'язку з традиційним, сталим, народним.

Перспективи подальших розвідок пов'язані із дослідженням інструментально-методичного забезпечення професійно-педагогічної підготовки фахівців з мистецтва (образотворчого, мистецького, хореографічного) задля реалізації інтегративного змісту мистецької освітньої галузі.

Список використаних джерел

1. Білик Н. І., Старовойтова М. Ю. Педагог-новатор – важливий важіль оптимізації системи неперервної освіти. *Імідж сучасного педагога*. 2023. № 5 (206). С. 5–9. DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-5\(206\)-5-9](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-5(206)-5-9) (дата звернення 20.02.2024).
2. Варнавська І., Черемісін О. (Varnavska I., Cheremisin O.) Структурна характеристика культурної компетентності. *Науковий вісник Ужгородського університету. Педагогіка. Соціальна робота*. 2021. № 1 (48). С. 64–68. URL: <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2021.48.64-68> (дата звернення 20.02.2024).
3. Дулгер В. В., Надибська О. Я. Унікальність українського освітнього проекту: визначення гуманістичних цілей та методів їх досягнення. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 1/2. С. 292–297.
4. Кара-Васильєва Т. Народне мистецтво і художники авангарду. *Народне мистецтво*. 2001. № 3/4. С. 14–17.
5. Козир А. В., Дуб'юк Н. М. Аксіологічна концепція мистецького навчання студентів факультетів мистецтв. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. 2022. Вип. 28. С. 8–14.
6. Лупак Н. М. Сучасні вимоги до вчителя мистецтва. *Мистецтво та освіта*. 2020. № 3 (97). URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/24264/1/2.pdf> (дата звернення 18.02.2024).
7. Надибська О. Національна культура в генезі національної самосвідомості. *Культура народів Причорномор'я*. 2003. № 39. С. 50–52.
8. Основи викладання мистецьких дисциплін : навч. посіб. / за заг. ред. О. П. Рудницької. Київ : ІЗМО, 1998. 183 с.
9. Отич О. М. Холістична науково-мистецька парадигма освіти як основа ефективного функціонування вищої школи в Україні. *ScienceRise. Pedagogical Education*. 2015. № 9 (5). С. 22–27. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/text_2015_9%285%29_5 (дата звернення 20.02.2024).
10. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва: домінантні аспекти розвитку. *Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]*. Педагогічні науки. 2017. Вип. 152. С. 31–37. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2017_152_9 (дата звернення 20.02.2024).
11. Пічкур М. О. Концепція образотворчої підготовки студентів мистецьких спеціальностей у закладах вищої освіти. *Наукові перспективи*. 2022. № 5. С. 453–468. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/1665/1663> (дата звернення 15.01.2023).
12. Пономарьова О. М. Методологічні підходи і принципи підготовки фахівців мистецьких спеціальностей у вищих навчальних закладах України. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2013. № 10 (1). С. 49–61.
13. Прокопчук І. Шляхи розвитку художньої педагогіки та мистецтва авангарду в політично-ідеологічних умовах 1917 – початку 1930-х років в Україні. *Вісник Львівської національної академії мистецтв*. 2017. Вип. 31. С. 83–96

URL: https://nam.edu.ua/files/Academy/nauka/visnyk/pdf_visnyk/31/83-96_Prokopchuk.pdf (дата звернення 13.03.2024).

14. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII : станом на 4 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/ed20240104#Text>

15. Столярчук Н. Український авангард ХХ століття : навч. посіб. Луцьк : Вежа-Друк, 2015. 180 с.

16. Субашкевич І. Р. Формування ціннісно-сміслової сфери студентів педагогічних спеціальностей засобами медіапсихологічних технологій : практич. посіб. Львів : Растр-7, 2016. 60 с.

17. Шевченко Г. П. Вплив мистецтва на виховання у студентської молоді якостей людини культури. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2020. № 3 (96). С. 269–281.

18. Шкандрій М. Авангардне мистецтво в Україні, 1910–1930: пам'ять, за яку варто боротися. Харків : ВД Фабула, 2021. 224 с.

19. Шрамко О. І. Роль мистецької освіти у процесі духовного оновлення суспільства. *Актуальні питання мистецької освіти та виховання*. 2019. Вип. 1/2 (13/14). С. 306–315. DOI 10.24139/978-617-7487-53-0/2019-01-02/306-315(дата звернення 15.12.2023).

20. Council Recommendation of 22 May 2018 on key competences for lifelong learning (Text with EEA relevance.) *ST/9009/2018/INIT OJ S*. 2018. No. 189, 4.6. P. 1–13(EN). URL: <https://cutt.ly/NTBBPgm>. (дата звернення 24.02.2024).

References

1. Bilyk, N. I., & Starovoytova, M. Yu. (2023). Pedagog-innovator – vazhlyvyi vazhillyi optimizatsiyi systemy neperervnoyi osvity [Pedagogue-innovator – an important lever for optimizing the continuous education system]. *Imidzh suchasnoho pedahoha [Image of the Modern Educator]*, 5 (206), 5-9. DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-5\(206\)-5-9](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-5(206)-5-9) [in Ukrainian].

2. Varnavska, I., & Cheremisin, O. (2021). Strukturna kharakterystyka kulturnoyi kompetentnosti [Structural characteristics of cultural competence]. *Naukovyy visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Pedahohika. Sotsialna robota [Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Pedagogy. Social work]*, 1 (48), 64-68. DOI: <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2021.48.64-68> [in Ukrainian].

3. Dulher, V. V., & Nadybska, O. Ya. (2022). Unikalnist ukrayinskoho osvitnoho projektu: vyznachennya humanistychnykh tsilei ta metodykh yikh dosyahnennya [Uniqueness of the Ukrainian educational project: definition of humanistic goals and methods of their achievement]. *Pivdennoukrayinskyi pravnychyy chasopys [Southern Ukrainian Legal Journal]*, 1/2, 292-297 [in Ukrainian].

4. Kara-Vasylieva, T. (2001). *Narodne mystetstvo i khudozhnyky avangardu [Folk art and avant-garde artists]*. *Narodne mystetstvo [Folk Art]*, 3/4, 14-17 [in Ukrainian].

5. Kozyr, A. V., & Dub'yuk, N. M. (2022). Aksiolohichna kontseptsiya mystetskoho navchannya studentiv fakultetiv mystetstv [Axiological concept of artistic education for students of art faculties]. *Naukovyy chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova [Scientific Journal of the M. P. Drahomanov National Pedagogical University]*, 28, 8-14 [in Ukrainian].

6. Lupak, N. M. (2020). Suchasni vymohy do vchytelya mystetstva [Modern requirements for art teacher]. *Mystetstvo ta osvita [Art and Education]*, 3 (97). Retrieved from <http://dspace.tnpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/24264/1/2.pdf> [in Ukrainian].

7. Nadybska, O. (2003). Natsionalna kultura v genezi natsionalnoyi samosvidomosti [National culture in the genesis of national self-awareness]. *Kultura narodiv Prychornomorya [Culture of the Peoples of the Black Sea Region]*, 39, 50-52 [in Ukrainian].

8. Rudnytska, O. P. (Ed.). (1998). *Osnovy vykladannya mystetskykh dystsyplin [Fundamentals of teaching artistic disciplines]*. Kyiv: IZMO [in Ukrainian].

9. Otych, O. M. (2015). Kholistychna naukovo-mystetska paradyhma osvity yak osnova efektyvnoho funktsionuvannya vyshchoyi shkoly v Ukrayini [Holistic scientific and artistic paradigm of education as a basis for the effective functioning of higher education in Ukraine]. *ScienceRise. Pedagogical Education*, 9 (5), 22-27. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/text_2015_9%285%29_5 [in Ukrainian].

10. Padalka, H. M. (2017). Pedahohika mystetstva: dominantni aspekty rozvytku [Pedagogy of art: dominant aspects of development]. *Naukovi zapysky Kirovohradskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Vynnychenka. Pedahohichni nauky [Scientific Notes of Volodymyr Vynnychenko Kirovohrad State Pedagogical University. Pedagogical Sciences]*, 152, 31-37. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2017_152_9 [in Ukrainian].

11. Pichkur, M. O. (2022). Kontseptsiya obrazotvorchyy pidhotovky studentiv mystetskykh spetsialnostey u zakladakh vyshchoyi osvity [Concept of visual training of students of art specialties in higher education institutions]. *Naukovi perspektyvy [Scientific Perspectives]*, 5, 453-468. Retrieved from <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/1665/1663> [in Ukrainian].

12. Ponomarova, O. M. (2013). Metodolohichni pidkhody i pryntsyipy pidhotovky fakhivtsiv mystetskykh spetsialnostey u vyshchykh navchalnykh zakladakh Ukrayiny [Methodological approaches and principles of training specialists in art specialties in higher educational institutions of Ukraine]. *Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Pedahohichni nauky [Bulletin of Taras Shevchenko Luhansk National University. Pedagogical Sciences]*, 10 (1), 49-61 [in Ukrainian].

13. Prokopchuk, I. (2017). Shlyakhy rozvytku khudozhnoyi pedahohiky ta mystetstva avangardu v politychno-ideolohichnykh umovakh 1917 – pochatku 1930-kh rokiv v Ukrayini [Paths of development of art pedagogy and avant-garde art in political-ideological conditions of 1917 – early 1930s in Ukraine]. *Visnyk Lvivskoyi natsionalnoyi akademiyi mystetstv [Bulletin of Lviv National Academy of Arts]*, 31, 83-96. Retrieved from https://nam.edu.ua/files/Academy/nauka/visnyk/pdf_visnyk/31/83-96_Prokopchuk.pdf [in Ukrainian].

14. *Pro osvitu [On education]*: Zakon Ukrayiny vid 05.09.2017 r. № 2145-VIII: stanom na 4 sich. 2024 r. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].

15. Subashkevych, I. R. (2016). *Formuvannya tsinnisno-smyslovoi sfery studentiv pedahohichnykh spetsialnostey*

zasobamy mediiapsykhologichnykh tekhnolohiy [Formation of the value-meaningful sphere of students of pedagogical specialties by means of media-psychological technologies]: praktychnyy posibnyk. Lviv: Rastr-7 [in Ukrainian].

16. Stolyarchuk, N. (2015). *Ukrayinsky avanhard XX stolittya [Ukrainian avant-garde of the 20th century]*. Lutsk: Vezha-Druk [in Ukrainian].

17. Shevchenko, H. P. (2020). Vplyv mystetstva na vykhovannya u studentskoyi molodi yakostey liudyny kultury [The influence of art on the education of students in the qualities of cultured individuals]. *Dukhovnist osobystosti: metodolohiya, teoriya i praktyka [Spirituality of the Individual: Methodology, Theory and Practice]*, 3 (96), 269-281 [in Ukrainian].

18. Shkandriy, M. (2021). *Avanhardne mystetstvo v Ukrayini, 1910–1930: pamyat, za yaku warty borotysya [Avant-garde art in Ukraine, 1910–1930: memory worth fighting for]*. Kharkiv: VD Fabula [in Ukrainian].

19. Shramko, O. I. (2019). Rol mystetskoyi osvity u protsesi dukhovnoho onovlennya suspilstva [The role of art education in the process of spiritual renewal of society]. *Aktualni pytannya mystetskoyi osvity ta vykhovannya [Current Issues of Art Education and Upbringing]*, 1/2 (13/14), 306-315. DOI: <https://doi.org/10.24139/978-617-7487-53-0/2019-01-02/306-315> [in Ukrainian].

20. Council Recommendation of 22 May 2018 on key competences for lifelong learning (Text with EEA relevance). *ST/9009/2018/INIT OJ C*, 189, 4.6.2018, 1-13(EN). Retrieved from <https://cutt.ly/NTBBPgM>

*Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 20.03.2024*